

לפני ואחרי: פאזי אל-אסמר לפני מילחמת ששת הימים - ובמערכת „העולם הזה“ בימי המילחמה

בהגיבו על ספרו של ערבי ישראלי, מגלה עורך „העולם הזה“ לראשונה פרשות נעלמות: איך ניצלה העיר קלקיליה מהשמדה, וכיצד הופסקה הריגתם של פליטים על גדות הירדן

מאת **אורי אבנרי**

כאשר נכנסתי (למחרת בבוקר) לבית-הדפוס, מצאתי כי אנשים רבים טורחים בהדפסת המהדורה השנייה של העיתון, אשר בישרה את ניצחונה המזהיר של ישראל ואת השמדת חיל-האוויר המצרי. מייד הרגשתי שינוי במצב-רוחם של כל אלה אשר היו סביבי. כולם התחילו לצחוק ולהתבדה ולהתייחס אלי יפה. כך היה גם במערכת. אבנרי צחק, התרוצץ ממקום למקום ודיבר עם כולם בלבביות ובהתרוומות-רות. כאשר פתחתי את הרדיו הערבי, כל מי שחלף לירי שאל בלעג: „נו, פאזי, מה הם אומרים?“ עד שעלו לי על העצבים, וביקשתי מכל אחד ששאל אותי שיפסיק לשאול ושיקרא את הדברים שאני מוסר למערכת.

„הרדיו הערבי הרגיו אותי מאוד. התחלתי מגלה את השקר המופץ עלייך ואת מידת הפרזות. 50 גיחות והפצצות על תל-אביב, תל-אביב בוערת“ היו מיקצת מדוברי הכזב שקלטתי. הלא אני יושב בתל-אביב, ולא הרגשתי ממה שמסרו כהוא זה! ולא זו בלבד, אלא גם הטון המכוער, ודיבריה-הזוועה שהשמיע הרדיו, עיצבנו אותי, וחרו לי עד מאוד. אמרתי לעצמי: אנשים שחושבים ומתנהגים כך, לא ינצחו!

„הגל השוביניסטי שטף את רוב האנשים שהכרתי, והיה לי קשה לסבול זאת. כל מי שראה אותי היה מוכרח להציג לי שאלה המתייחסת למילחמה, ורוב השאלות היו קנטרניות ולעגניות. „נו, מה אתה אומר על הערבים שלך?“, לאחר שלוש תבוסות, האם לא יותר טוב להם להיכנע ולחתום על חוזה-שלום?“, זהו זה, פאזי, מה אפשר לעשות?“, סליחה, אבל לא היתה לנו ברירה, ועוד.

„...מן הצד הערבי הייתי מוזעזע כנגד תעמולת-הכזב, השקרים ודיבריה-הזוועה אשר הושמעו ברדיו בזמן הקרבות. זמן הצד הישראלי הזדעזעתי ישוב ושוב מרוב האנשים שפגשתי, ואשר הכרתי קודם כן כבעלי עמדות ליברליות ומתקדמות...“

אובדן-הזיכרון

פ סוקים אחרונים אלה מבטאים את הטרגדיה של „ערבי ישראלי“ — אדם שאינו שייך למדינת-ישראל, אך שקשה לו גם להודותה עם העולם הערבי. הספר קרוי להיות ערבי בישראל. בכל עמוד בספר מבצבץ הדימיון המדהים בין גורלו של ערבי בישראל לבין גורלו של יהודי בחו"ל — ההשפלה המתמדת, הרגשת הניכור, הרגישות המופרזת, „התסביכים היהודיים“ המובהקים, הזעקה נגד עוולות אמיתיים ומדומים, ראיית כל הדברים בראי-עקום של בן-המיעוט המושפל, ואף הנטייה לתרץ כל כישלון אישי בקיפוח לאומי ועדתי.

כל זה בולט גם בתיאור מאורעות ה-5 ביוני. האינולת השחצנית של התעמולה הערבית זיעזעה את פאזי (כשם שזיעזעה, בדיעבד, את כל המשכילים הערביים. ביום-הכיפורים לא חזרו הערבים על כך, והיצורות התהפכו.) אבל פאזי לא היה

ב ימים השחורים של חרדה ומועקה, ערב מילחמת ששת-הימים, לקחנו את פאזי אל-אסמר כדי שיישב במערכת ויאזין לשידורים הערביים.

במשך רוב שעות היום ישב פאזי בחדר צדדי, צמוד לרדיו, הקשיב ורשם. הוא שמע את דבריו של אחמד שוקיירי, שקרא לזרוק את היהודים לים. הוא שמע את הצהרתו של גמאל עבד-אל-נאצר, שאם תפתח ישראל במילחמה, תושמד המדינה. הוא שמע את הקול ההיסטרי של סאות אל-ערב („קול הערבים“) כשהוא מבטיח כי הנה סוף-סוף קרב סופה של המדינה היהודית, והכבוד הערבי יטוהר בדם ואש.

כשפרצה המילחמה, שמע את הודעות-הניצחון הצוהלות בערבית ובעברית. צבא מצריים קרב ללב המדינה, צבא סוריה כובש את הגליל, תל-אביב עולה בלהבות. ואו, לפתע, הנפילה. העובדות הצטיירו על פני השטח, ולא הותירו עוד מקום לספק, צה"ל כבש את סיני, את הגדה, את הגולן. כל שיטחה של פלסטין נכבש. הצבאות המסוארים של מצריים, ירדן וסוריה הובסו תוך שעות מעטות.

מעולם לא ראיתי אדם מתמוטט לאיטו לנגד עיני, כפי שהתמוטט פאזי כאתם הימים. כוח-החיים כאינו הלה ממנו. הגבר גבחה-קומה כאינו התכווץ.

במערכת צהלו החברים, אותם שלא היו מגויסים, החששות הקודרים, הפחד לגורל המדינה שכירסם בלבבות במשך שלושה שבועות, פיגו את מקומם לתרועת-ניצחון. ביום הראשון של המילחמה כבר פשטה במערכת הידיעה, שאו היתה עדיין סודית, כי חיל-האוויר המצרי הושמד. הדימיון התקשה לתפוס את עוצמת הניצחון.

הרגשנו שפאזי מתהלך בינינו כמו חודה אנוש במסיבת-חתונה. פניו היו נמליות, עיניו רהויות, וכולו אמר השפעה. היה ברור שעולמו חרב עליו.

יכולנו רק לנחש מה נעשה בליבו. אך היה זה רק פרט אחד קטן שהעייב על שימחת-ההצלחה שאחזה בכל האחרים, והוא נעלם בצהלה הכללית.

„תל-אביב בוערת“

ה שבוע קראתי כיצד ניראו אותם ימים בעיני פאזי עצמו. הוא תיאר את החוויה הארוכה, בספר שיצא והיעתה לאור. פאזי אליאסמר כתב אותו בעברית, בתקופה שבה היה מרותק ללוד אחרי שיחרורו מן הכלא. אך הוא הופיע בוויזמנית גם באנגלית, ובוודאי יופיע גם בשפות רבות אחרות.

...ביום הראשון למילחמה שמעתי את הרדיו הערבי מודיע על ניצחונות בקרב, ואילו הרדיו הישראלי שמר על שתיקה. גם במערכת העיתון לא ידעו מה באמת מתרחש, וכולם היו מתוחים. בשעה שמונה בערב, כאשר ישבתי והאזנתי לרדיו הערבי, נכנס למערכת הכתב הצבאי של העולם הזה (אלי תבור), ושאלני, מה אומרים ברדיו הערבי. חשבתי כי אני מוסר את החומר להדריח-עבודת. ואו סיסר לי כי, השמדנו לערבים את כל המטוסים, וכי אנו בדרך לסואץ. הסתכלתי עליו כעל מטורף...